

LATINCA SÁNDOR FOGSÁGA ÉS HALÁLA*

DR. KÁVÁSSY SÁNDOR

(Közlésre érkezett: 1971. október 20.)

„Egy életem, egy halálom:

A kaposi megyeházon

Lesz még vörös lobogó!”

(Hamburger Jenő: Latinka-ballada)

Fonyódra érve Simon László tanítónál kaptak szállást, ahol már várta őket Tóth Lajos és Szalma István [1]. Elhatározásuk szerint a lehető leg-
rövidebb időn belül, az első közlekedő vonattal szerettek volna tovább-
menni. Erre azonban már nem keríthettek sort, mivel a kaposvári bur-
zsoázia ott fürdőző tagjai felismerték őket, és ismeretlen tettesek (való-
színűleg Varga Péter kaposvári fogász és Szentendrei százados, akit mint
fasiszta tábornokot újvidéki „szerepléséért” a második világháború után
a jugoszláv hatóságok végeztek ki) rájuk vitték a csendőröket, akik este
8—9 óra körül Simon László lakásán le is tartóztatták őket [2]. Rövidesen
csődület támadt, s Szentendrei és Varga a foglyok meglincselésére bőszi-
tették az egybegyűlt tömeget [3]. Már-már fenyegetőre fordult a hangulat,
amikor a járőr parancsnoka fegyverrel törve utat, a vasúti vendéglőbe
vitte őket, és nem engedett be senkit [4]. Még az éjszaka folyamán Fo-
nyódról Lengyeltóti-ba, majd másnap Kaposvárra kísérték a foglyokat [5].
Az államügyész azonban nem találva okot fogva tartásukra, azonnal sza-
badlábra helyezte őket [6]. Mielőtt erre sor került volna, a rágalmak meg-
előzésére: motozás elrendelését kérték, s a csendőrök nem is találtak ná-
luk mást, mint egy, a megyei intézőbizottságtól származó felhatalma-
zást [7]. Ennek ellenére „vad hírek kerültek forgalomba”. Azt híresztelték,
hogy meg akartak szökni, és nagy mennyiségű pénzt találtak náluk. Hogy
az alaptalan rágalmaknak elejét vegyék, a helyi sajtó másnap külön köz-
leményben ismertette a való tényállást [8].

A Kaposvárra visszahurcolt Latinca alaposan megváltozott helyzetet
talált maga körül. Somogyban ekkorra már kezdetét vette a haladó elemek
és a volt tanácsi funkcionáriusok üldözése. Augusztus 7-én minden tör-
vényes alap nélkül letartóztatták Farkas János igali [9], Szalma István

*A szerző Latinca Sándor (Külön figyelemmel somogyi korszakára) c. munkájának záró-
fejezete. Ld. ehhez ugyancsak a szerző tollából a Latinca Sándor mint kormányzótanácsi biztos
c. közleményt a Párttörténeti Közlemények 1971. 3. sz. 80—117. lapjain.

kaposvári városi [10], valamint Hegedűs Géza nagyatádi közigazgatási megbízottat [11]. Az így kezdődő politikai üldözés nyomán foganatosított letartóztatások és önkényeskedések még a jobbérzésű hivatalnokokat is felháborították [12]. A berendezkedő ellenforradalom azonban hamarosan eloszlatta az erkölcsi-jogi aggályokat, és rövid úton törvényesítette a politikai üldözés rendszerét. A Somogy—Baranyai Katonai Parancsnokság, hivatkozással a Siófokon működő Dunántúli Katonai Főparancsnokság 809/40. hdm. sz. rendeletére, augusztus 10-én parancsot adott a „terroralakulatokhoz tartozó egyének”, „politikai bűnösök” „bírói eljárás alá vonás céljából” történő kézrekerítésére és őrizetbe vételére, s a végrehajtással a rendőrséget bízta meg [13]. Ennek alapján nyomban letartóztatásba helyezték a Latinca-század tagjait [14], augusztus 10-én Tóth Lajost [15].

Párhuzamosan erélyes intézkedések történtek az ellenforradalom fegyveres erejének megszervezésére. Augusztus 7-én átvette a kaposvári rendőrség vezetését dr. Stecz László rendőrfőkapitány, s azonnal „eszközölte” a „megbízhatónak látszó rendőrök kiválasztását”, s „minden intézkedést” megtett a „rend biztosítására” [16]. Ez utóbbi kapcsán másnap felhívással fordult „Kaposvár város közönségéhez”, melyben félreérthetetlen rövidséggel közölte: „Aki a rend ellen fegyverrel szegülnek, agyonlövetnek” [17]. Augusztus 10-én rendelkezés történt a csendőrsők megerősítéséről [18], valamint „önként jelentkező elemekből” a polgárőrség szervezéséről [19]. A parasztság azonban az ellenforradalmat sem volt hajlandó támogatni, s a karhatalom toborzás útján történő szervezése csődöt mondott. Augusztus 11-én egy páncélvonattal 45 székely katona érkezett Kaposvárra [20], ez azonban kevésnek bizonyult a dolgozók fékentartására, s ezért Török Béla alezredes, vármegyei katonai parancsnok augusztus 12-én behívások elrendelését kérte Tallián főjegyzőtől, aki azt a következő nap meg is tette [21]. Így azután augusztus 15-re Kaposvárott kiscigányokból megalakult a városi polgárőrség, mely még ezen a napon a vármegyei ház udvarán le is tette a fogadalmat [22].

Közben augusztus 10-én a Turul Szálló kistermében „az üzemek likvidálásának módozataira nézve” megbeszélésre gyűltek össze a szocializált üzemek tulajdonosai [23]. Augusztus 11-én pedig a Kerületi Ipari Termelési Tanács hivatalos helyiségében az üzemtulajdonosok, megbízottai vettek fel jegyzőkönyvet az ott található vagyoni állagról, és adtak utasításokat a továbbiakra [24]. Augusztus 13-án igazgatóválasztmányi ülést tartott Somogy Vármegye Gazdasági Egyesülete, állást foglalt a „legégetőbbben sürgős ügyek”-ben, s megtette az első lépést azoknak a kedvezményeknek és javadalmazásoknak eltörlésére, amelyek elsősorban Latinca érdemként jutottak a nincstelenek és szegényparasztok birtokába [25].

Ugyanezen a napon visszaérkezett Kaposvárra, zsebében a szegedi ellenforradalmi kormány kormánybiztosi kinevezésével, dr. Svastics Nándor földbirtokos, kaposvári főszolgabíró, aki a Tanácsköztársaság kikiáltása után menekült szerb területre, s az országot megszálló ellenséges erők védelme alatt fejtett ki ellenforradalmi tevékenységet [26]. A szegedi ellenforradalmárok bizalmát élvező Svastics személyében az épp ülésező

megyei urak a legalkalmasabb, az erős ember visszatérését üdvözltek, s a gazdasági egyesület igazgatóválasztmányi ülése ezért a leghatározottabban foglalt állást kinevezésének megerősítése mellett: „A közrend, közbiztonság (vagyon és személybiztonság) helyreállítására — hangzik az állásfoglalás — a legerélyesebb vasmarokra van szükség, Somogy vármegye élére a legsürgősebben ilyen erélyes kormánybiztos kinevezését Svastics Nándor személyében óhajtja gazdátársadalmunk” [27]. Tallián Andor még aznap támogatására hívta fel Kaposvár polgármesterét és a főszolgabírókat [28], és számjeles táviratban előterjesztést tett kinevezésére a belügyminiszternél [29]. Úgy látszik azonban, hogy a belügyminiszternek nem tetszett eléggé Svastics személye, s végül csak a miniszterelnök személyes, magánlevélben előterjesztett kérésére járult hozzá kinevezéséhez [30]. A belügyminiszter azonban a miniszterelnök levelének kézhez vétele után azonnal elkészítette a minisztertanácshoz szóló előterjesztést, s bár a minisztertanács csak 22-én fogadta el azt, Svasticsot már augusztus 17-én táviratilag Somogy megye kormánybiztosává nevezte ki [31]. Svastics pár nap múlva külön levélben mondott köszönetet a „belé helyezett bizalomért” [32]. Eközben még augusztus 14-én Tallián Andor végzésben döntött a Svastics avanszálása révén megüresedett kaposvári főszolgabírói állás betöltéséről, a főszolgabírói teendők ideiglenes ellátásával Stephaich Pált bízta meg [33].

Svastics valóban méltónak bizonyult a „vasmarok” elnevezésre. Legkegyetlenebbül épp az ő kormánybiztossága idején tombolt Somogyban a fehérterror. Kormánybiztosságához így a megye történetének legsötétebb napjai fűződnek. Jellemző adalékként hadd álljon itt, hogy már működésének első napján — bár ezeket Tallián Andor eszközölte, s az egybeesésben a véletlen is szerepet játszott — egyszeriben három, sok embernek kellemetlenséget, szenvedést és bánatot jelentő rendelet látott napvilágot. Az egyik a fegyverek előkerítése céljából a volt vezetőknél és munkástanácsi tagoknál rendelt el házkutatást [34], a második a „munkástanácsok, valamint terrorcsapatok” „gonosz tett”-einek számbavételére adott utasítást [35], a harmadik pedig arra hívta fel a főszolgabírókat, hogy mindazokat, akiket március 21. után alkalmaztak, bocsássák el állásukból [36].

Nyilvánvaló, hogy a fent vázolt körülmények között Latinca csekély mértékben sem érezte biztonságban magát, és ismételten is gyötrő gondolatként merült fel benne a város, a megye, illetőleg az ország elhagyása [37]. Valószínűleg ezekben a napokban történt, amit Györffy Antal említ, hogy Török alezredes, a megye katonai parancsnoka, aki a kommun alatt is szerepet játszott, s így talán közelebbi nekszusa is volt Latincához, figyelmeztette őt, hogy meneküljön el [38]. Töröknek rövidesen állásába kerültek e „gyengeségei”, leváltották, és helyére a szegeziek másik „erős emberét”, az augusztus 13-án vagy 14-én Kaposvárra érkező Kovács Antal alezredest állították [39]. Dr. Révy László kaposvári államügyész 1946-ban történt népbíróági kihallgatása alkalmával arról tett tanúvallomást, hogy Latinca ezekben a napokban arról panaszkodott neki, hogy nem érzi biztonságban magát, s ezért kérte, hogy helyezze őt letartóztatásba, és kísértesse a fogházba. Révy — vallomása szerint —

„e furcsa és szokatlan kérést” csak hosszabb rábeszélés után teljesítette [40]. Nehéz ma már eldönteni, hogy mennyi volt az igazság és mennyi az önmentés Révy vallomásában. Rendkívüli napok, rendkívüli gondolatokat is szülhetnek, s talán arra lehet gondolni, Latinca bízva saját ártatlanságában, úgy vélte, hogy törvényes eljárás esetén nem eshet bántódása. Mindenesetre tény, hogy Latinca az új rendszer szemében „politikai bűnös”-nek számított, akinek elfogatására ekkor már parancs volt. Így történt, hogy (valószínűleg Révy külön közbenjárása nélkül) augusztus 12-én Kontrássy u. 3. sz. alatti lakásán a katonaság letartóztatta és a megyei börtönbe vitte [41].

A foglyul ejtett Latincát a kaposvári börtön 16-os cellájába zárták. Hogy mi történt közvetlenül azután, hogy bezárult a cella ajtaja, arról nincs tudomásunk, minthogy erről nem tájékoztatnak a források. Bizonyára nem sejtette, hogy pár nap múlva milyen súlyos megpróbáltatásnak lesz kitéve.

Augusztus közepén Siófokra érkezett különítményével Prónay, s innen gróf Hunyadi Ferenc és gróf Széchényi József hívására, akik „sűrűn jártak a nyaká”-ra, hogy jöjjön és vessen véget „a megyében még mindig uralkodó kommunista izgatásoknak”, különítményét „különvonatba rakat”-va Tabon át, ahol „szintén” tartott „egy razziát”, Kaposvárra jött. Kaposvárra érve érintkezésbe lépett Kovács Antal alezredessel, Bogyay Szilárdval és Ferencvel, a Márffyakkal, Sass István főhadnaggal, Brokéschnével, s miután „sikerült” magát „kellőleg tájékoztatni egyeseknek a kommün alatt tanúsított viselkedéséről”, több „volt bizalmi embert”, továbbá egy „főbűnös” „zsidó ügyvédet” elvitetett a fogházból, „nehogy később büntetlenül elengedjék” [43]. A „zsidó ügyvéd”, dr. Szántó Imre, kormányzótanácsai biztosi titkár, Latinca közvetlen munkatársa volt, akit egész napos kikötés és válogatott kínzások után augusztus 21-én éjjel a kaposvári vár romjainál végeztek ki [44].

Ezt megelőzően augusztus 20-án, valószínűleg a különítményesektől származó intenciók alapján július 3-án történt letartóztatásuk miatt Bakay százados, Lőke, Krizsánich főhadnagyk, Salmen és Polgár hadnagy, valamint Kovács János és Kanizsai János tiszthelyettesek feljelentést tettek a megyei katonai parancsnokságnál Latinca ellen, azzal vádolva meg őt, hogy alap nélkül, hamis táviratra hivatkozva tartóztatta le őket, és „szigorú megbüntetését” kérték [45]. A tisztek azonban nem várták meg, hogy az igazságszolgáltatás nyújtson jogorvoslatot, hanem mindjárt másnap maguk fogtak hozzá a büntetés végrehajtásához. Egy magát P. L.-nek nevező szerző, aki „szorgos kutatás után”, a legtitkosabb, „páncélszekrényben” őrzött iratokat is átolvasva nyomozott az ügyben, a Bécsi Magyar Újság hasábjain így adja elő a rémregénybe illő eseményt: „Buczy főhadnagy és Bíró önkéntes bementek a fogházba, lehívták Latinca Sándort, Farkas Jánost, Lewin Samut és Tóth Lajost és még néhány politikai foglyot, és olyan rettenetesen összeverték őket, hogy maga a verés délután két órától este nyolcig tartott. Mikor ezeket a szerencsétleneket már félholtra verték, vérükbe fagyva otthagyták őket, és cellárcellára járva folytatták a kínzást. A tiszteket maga Lengyel fogházigazgató vezette, tulajdonképpen ő dirigálta őket, ő mondta meg, hogy kit

verjenek meg jobban, és kit kevésbbé” [46]. Szalma Istvánnak egyik szemét szúrták ki [47], Latincának bordáját törték össze, s napok múltán is csak összegörnyedve tudott járni [48]. Az esemény áldozatai négy évtized múltán is teljes élességgel idézik fel visszaemlékezéseikben a borzalmas nap történetét. De álljon itt ezek helyett a Dohmann Miklós vizsgálóbíró által felvett hivatalos jegyzőkönyv, aki épp e nap délutánján akarta Latincát kihallgatni:

„Dohmann Miklós eljáró vizsgáló bíró... Latinca Sándort kihallgatni akarta, e célból a törvényszéki fogház felügyelőjéhez telefonice azt a felhívást intézte, hogy a katonai hatóság által előzetes letartóztatásba vett, és a törvényszék fogházában elhelyezett Latinca Sándort... kihallgatása végett eléje vezesse.

Erre Lengyel Mihály fogházfelügyelő azt a választ adta, hogy Latinca Sándor ágyban fekvő beteg, annyira, hogy csak a fogházban hallgatható ki.

Erre nevezett vizsgáló bíró alulírott jegyzőkönyv vezetőjével együtt a fogházba távozott, ahol a 16. sz. cellában elhelyezett Latinca Sándort az ágyban fekvő, önkívületi állapotban találta, úgyhogy az kihallgatható nem volt.

Felvilágosításképp nevezett fogházfelügyelő előadja azt, hogy a mai napon d. u. 1/2 3 óra tájban egy főhadnagy 22 katonával a fogházba jött, akkor, amikor ő a fogházon kívül volt ebédelni, s midőn a fogházba visszajött, azt mondták, hogy ők eljöttek egy kis előleget adni a politikai foglyoknak, akiknek névsorát kérték. Ezen névsor átvétele után az udvaron levő Latinca Sándort elfogták és össze-visszaverték” [49].

Mint a jegyzőkönyv szövegéből is világosan megállapítható, a fehértisztek az augusztus 21-én történeteket csak „kis előleg”-nek tekintették, vagyis egy még kegyetlenebb megtorlás bevezetőjének szánták. Ez olvasható ki Prónay Pál naplójából is, aki meglehetősen elégedetlen volt a kaposvári viszonyokkal, illetőleg kevesellette a helyi ellenforradalmárok által alkalmazott megtorlást. „Kaposváron, ebben a zsidó, szabadkőműves fészekben”, melynek „zsidó érdekeltségekkel átszőtt főúri és polgári társadalma”-ma „a kommün alatt erősen kompromittálta”-ta magát, „nehezen lehetett” a „bűnösöket” „kinyomozni, vagy kézre keríteni”. „Minden exponált gazembert, zsidó kommunista frátert legalábbis két vagy három gróf, ugyanannyi nemes földbirtokos pártfogolt, jártak el érdekében, ha elfogattam”. Maga Svastics, a megyei tisztikar, a város közeleti nagyságai egyformán zsidó befolyás alatt állóknak tünnek szemében, s felháborodva jegyzi fel, hogy megérkezése idején a „kompromittáltak közül igen sokan jártak-keltek szabadon, mintha mi sem történt volna” [50]. Mint idézett megállapításai kétségtelenné teszik, Prónay szemében Kaposvár nagyon is olyan terep színében tűnt fel, ahol elkel az alapos „tisztoztatás”, „rendcsinálás”. Így teljesen hitelt érdemlő közlésnek kell tekintenünk az említett P. L.-nek azt az állítását, hogy ez idő tájt a „kaposvári tisztikar napokon keresztül tárgyalt arról, hogy megtámadja a kaposvári fogházat, a kommunista foglyokat onnan kihurcolja, és elteszi láb alól. Géppuskákat akartak felállítani a törvényszéki fogház udvarán, hogy az esetleg ellenálló foglyokat halomra lőjék” [51]. Hogy erre a vér-

fürdőre mégsem került sor, és Latincával és társaival nem számoltak le azonnal, az elsősorban annak a felháborodásnak volt köszönhető, amely a fogházban augusztus 21-én lejátszódó eseményeket követte, s amelynek nyomán telefon- és távirati értesítések sorával fordultak Budapestre és Jiófokra. Elannyira, hogy a felháborodás nyomán maga József főherceg és Horthy volt kénytelen Prónayt és különítményét kiharancsolni Kaposvárról. Prónay azonban nem adta fel tervét, és megállapodott Kovács alvezéressel, hogy Kaposvártól nem messze, gróf Somssich László birtokára húzódik vissza [52].

A következő napokat Latinca — mint utaltunk rá — fekvő betegként töltötte. Forrásaink szerint első kihallgatására augusztus 30-án került sor. Lopással vádolták, mintegy másfél ezer juhot és egy kisebb gulyát kerestek rajta, illetve akartak a nyakába varrni. „... tudomásom volt arról — hangzanak jegyzőkönyvben rögzített szavai —, hogy a demarkációs vonalról marhahajtások történtek, de én azokba be nem folytam.” „Én egyáltalán nem erőszakoskodtam, az erőszakos intézkedéseknek barátja sohasem voltam, mert a kommunizmust, mint ideális eszmét, a társadalmi osztályok kölcsönös megértése mellett véltem a valóságban létesíthetőnek” [53].

A köztudat, kissé pózba merevítve, úgy örökíti Latincát, mint aki tudatosan készült a halálra. Ez a felfogás azonban nem felel meg a valóságnak. Latinca nem készült meghalni. Sok egyéb mellett világosan tanúskodik erről az a két levél is, amit ez idő tájt írt feleségének. Az elsőben, mely valószínűleg szeptember elején kelt, kisfia után érdeklődik, és kéri, hogy írjon [54]. A másodikban, mely feltehetően szeptember 10-e körül keletkezett, egyebek közt ezeket írja: „Beszélj Csizmadiával és Czikorával”, egyben arra kéri, hogy elutazása előtt látogassa meg [55]. Ha tudjuk, hogy ez idő tájt a kormány és Csizmadia között tárgyalások folytak, úgy világos, hogy levelével — mely egyben utolsó levele is — a szabadulás útját óhajtotta egyengetni.

Szeptember 10-én egy kihallgatásra is sor kerül. Ezúttal a július elején letartóztatott tisztek feljelentése ügyében hallgatják meg. Tisztázza a való tényállást. Az igazság felderítése érdekében hangsúlyozza, hogy jó szándék vezette, bizonyítékokra, tanúkra hivatkozik, s igazolni kívánja, hogy „a tényleges tiszteknek soha ellensége nem” volt, s „mindenkor iparko”-dott „velük a jó viszonyt fenntartani” [56].

Élete utolsó napján, szeptember 16-án a kihallgatások sorának vetik alá. Dr. Svastics kormánybiztos szeptember 12-én kelt átíratára alapján [57] a kommün idején ellenforradalmi izgatás miatt letartóztatott Domsits kaposvári korcsmárostól rekvirált aranyak ügyében hallgatják ki, valamint szembesítik Schönmann Gyulával és Pusztai Gazda Jenővel. Schönmann ártatlanságát bizonyítja, Pusztai Gazda terhelő vallomást tesz. Vallomása során Latinca a következőket mondja: „Én az aranyakat nem akartam a direktóriumnál tartani, s ezért megőrzés végett egy bankba akartam beküldeni, de mivel Lewin és Szántó azt mondták, hogy az aranyakat kicserélik papírpénzre, én pedig azokat tulajdonosaiknak vissza akartam adni, amit Domsitsnak is megmondtam, az aranyakat mégis ott tartottam a direktóriumnál egy Wertheim-szekrényben, s mikor hivatalom

megszűnt, különböző iratokkal együtt az aranyakat is átadtam Decleva főispáni titkárnak” [58]. Valóban, Latinca a főispáni hivatalból történt eltávozása előtt átadta Decleva Rezsőnek az aranyakat azzal a kéréssel, hogy jogos tulajdonosokhoz származtassa azokat vissza. Decleva, mint az iratok tanúskodnak róla, eleget tett a kérésnek, s a tulajdonosok megkapták a tőlük elvett tárgyakat [59]. A fentiekén kívül tevékenységéről részletesen kihallgatja a megye államügyésze, a kommün idején vádbiztosként működő dr. Révy László. Mintegy az út végén, elszámol egész életéről, az erről felvett jegyzőkönyv igen becses történelmi forrás, lényegében az egyetlen ránk maradt „önéletrajz”-a [60].

Vajon tudta-e már, hogy mi vár rá, hogy hóhérai kimondták az ítéletet felette? A többször is idézett P. L. szerint igen. „A tisztek egyáltalán nem titkolták terveiket — írja. Nemcsak a kaposvári karhatalom legénysége ismerte ezt a tervet, hanem a fogház őrsege is. Maga Latinca is tudott róla, szeptember 14-én délután mondta egy fogolytársának, hogy délelőtt bejött cellájába Zifferer őrmester, és így szólt hozzá: Ne ugráljon annyit és ne panaszkodjék, nem ajánlom, hogy olyan nagy murit csapjon! Jó lesz csendben lenni, mert ha sokat beszél, kiadjuk magukat a tiszteknek, akik majd végeznek magukkal” [61].

Nehéz ma már eldönteni, hogy mennyire hiteles P. L. előadása, s valóban megfelel-e a valóságnak, hogy már Latincának is tudomása volt róla, hogy kikerülhetetlen a vég, és fenéig kell ürítenie a keserű poharat. Lehetséges. Nem lehetetlen ui., hogy az akkor már elkészült terv kiszivárgott, és arról a foglyok, köztük Latinca is tudomást szerzett.

Mielőtt rátérnénk a borzalmas éjszaka elbeszélésére, nézzük meg előbb, hogy hol és hogyan született meg az elrettentő gyilkosság terve.

P. L. közlése szerint a szörnyű terv azután született meg, hogy szeptember elején a Prónay-különítmény több tisztje is visszatért Kaposvárra [62]. Ezt a közlést feltétlenül hitelt érdemlőnek kell tekintenünk, mivel pontosan illik bele a forrásokból kirajzolódó képbe. A különítmény, mint azt Prónay naplójából is tudjuk, gróf Somssich László birtokáról Marcaliba ment, majd Kéthelyen és a csurgói járásban folytatva terrorakcióit. Csurgóról Nagykanizsára kívántak menni, amikor Prónayt táviratilag Siófokra rendelte a fővezérség [63], s a század szeptember 3-án Kaposvárra vonult [64].

A terv tehát minden valószínűség szerint a század Kaposvárra érkezése, vagyis szeptember 3-a után született meg, a szálak kétséget kizáróan a Prónay-különítményhez vezetnek, s valószínű, hogy még Csurgón maga Prónay adott utasítást a gaztett végrehajtására. A gyilkosság terve P. L. előadása szerint „Babócsay gyógyszerészéknél” született meg „egy formális polgári és katonai összejövetelen, amelyen Svastics Nándor kormánybiztos, Kovács alezredes városparancsnok (helyesen: vármegyei katonai parancsnok — K. S.), Babócsay, Lengyel Mihály, Tóby József és özv. Pogányné vettek részt” [65]. P. L. időpontot nem közöl, s azt sincs mód ellenőrizni, hogy az általa ismerttetett névsor mennyire hiteles, közlése azonban nagyjában-egészében elfogadhatónak látszik.

A terv indokál minden bizonnyal az a tény szolgált, hogy a kihallgatások során bebizonyosodott, hogy nem állítható össze olyan tényanyag,

amelynek alapján a bíróság halálos ítéletet mondhatna ki. Különösen is vonatkozott ez Latincára, akinek kezéhez vér nem tapadt, és humánus, megértő magatartásáról volt közzismert. S így a polgári törvényesség alapján is csak igen rövid időre szóló büntetés lett volna rá kiszabható. Ebben az értelemben fogadhatjuk el hitelesnek a pécsi Hír c. lap egykori tudósítását, bár a cikkíró téved, amikor azt állítja, hogy Latincát és társait a Kaposvári Törvényszék ötös tanácsa felmentette. Latincáék ügye ui. ekkor még az ún. ügyészi szakaszban tartott, s még a vádirat sem készült el ellenük [66].

A gyilkos dráma szeptember 16-án délután vette kezdetét, amikor Kovács alezredes egyik tisztje átíratot nyújtott át az utcán dr. Révy László államügyésznek, amely Farkas János Igalban történő kihallgatása és szembesítése végett Szalma István, Tóth Lajos, Latinca Sándor, Lewin Samu és Farkas János kiadását kérte [67]. A tisztek — mint az irat szövegezéséből is megállapítható — ekkor már készen álltak azzal a hazugsággal is, amellyel később fedezték magukat, hogy tudniillik Igal felé haladva ismeretlen tettesek felismerték Farkas volt közigazgatási megbízottat, a foglyokat a kísérő katonáktól elragadták, és végül a „fellobbanó népharag” oltotta ki azok életét. Révy László, akinek épp az előző napok egyikén volt összeütközése Kovács alezredessel, aki ezért őt, valamint az ötös tanács elnökét le akarta tartóztatni, nem merte megtagadni a kérést, aláírta a foglyok kiadására szóló utasítást, de — saját közlése szerint — figyelmeztette az átíratot hozó tisztet, hogy „a foglyoknak nehogy bántódása történjen” [68].

Ennek birtokában azután a gyilkosok 17-én hajnalban átvették a foglyokat. Ami ezután történt, arra nézve álljanak itt P. L. sorai: „Jamrich, Polgár, Huttya karhatalmi tisztek és a Prónay-különítmény több tagja Latinca Sándort, Szalma Istvánt, Tóth Lajost, Lewin Samut és Farkas Jánost kihurcolták a fogházból. A Baross-laktanyába vitték és rettenetesen összeverték őket. Majd kocsira tették az összevert embereket — kivéve Tóthot és Szalmát, akiket hátul a kocsihoz kötöttek, és úgy húztak maguk után — és kimentek a Nádasdi erdőbe. Lewinnel és Latincával a sírokat ásatták meg, velük is végeztek utoljára” [69].

A véres hajnal eseményeit egyebekben homály fedi [70], és nem valószínű, hogy azt valaha is eloszlatja a történetírás. Egyike marad múltunk örök rejtélyeinek. Mégis meggyőződéssel hisszük, hogy Latinca, hűen egész életéhez, igaz emberhez méltóan halt meg, emelt fővel, bátran nézett szembe gyilkosaival, úgy, ahogyan azt Hamburger balladájának költői képei alapján képzelhetjük.

Nem volna teljes az általunk adott kép, ha nem tennénk a fentiekhez, voltaképp még útja elején állt, fiatalember volt, és valójában csak rövid pályafutás állott mögötte, amikor a gyilkos golyó kioltotta életét.

Ugyanígy hozzátartozik még a történethez, hogy fizikai megsemmisítésével együtt alkotásait is eltörölték. Azon a napon, melynek éjszakáján a fehér tisztek a gyalázatos gyilkosságot elkövették, Somogy vármegye kormánybiztosa rendeletben törölte el mindazokat a rendszabályokat, kedvezményeket és juttatásokat, amiket Latinca harcolt ki és adott a szegényparasztoknak [71].

A meggyilkolt Latinca emléke azonban mélyen szállt a somogyi munkásság és szegényparasztság lelkébe, és élete, példája, valamint tiszta embersége egyike lett azon forrásoknak, melyek a társadalmi forradalom mély gyökerű gondolatát táplálták a Somogyság elnyomottainak tudatában. A nevével fémjelzett hagyomány így fontos történeti tényezője lett a megye és Dél-Dunántúl újabbkori életének.

FÜGGELÉK

A jelen alkalmat ragadjuk meg arra, hogy Latinca fogságának s egyzersmind pályája egészének néhány kardinális jelentőségű dokumentumát közreadjuk.

1.

Kaposvár, 1919. augusztus 30.

Jegyzőkönyv Latinca Sándor 1919. augusztus 30-án történt kihallgatásáról.

Jelen voltak:

Dohmann Miklós vizsgálóbíró
Komlencz Pál jegyzőkönyvvezető

Latinca Sándor terhelt

Családi és utóneve
Házastársának neve
Születésének éve, hónapja és napja
Születésének helye
Községi illetősége
Utolsó állandó lakhelye
Anyanyelve és egyéb nyelvismerete
Vallása
Családi állapota
Foglalkozása
Katonai szolgálata
Műveltségi foka
Vagyoni viszonya
Atyjának családi és utóneve
Anyjának leánykori és utóneve
Volt-e már büntetve

Latinca Sándor
Mancz Erzsébet
1886. április 5.
Arad
Pécska
Kaposvár
magyar, német, román
g(örög) kel(et)i
nő
műszaki magánhivatalnok
teljesített
kereskedelmi érettségi
vagyontalan
Latinca György
Jovanov Katalin
büntetlen

Még a Károlyi-kormány alatt mint a Földmunkások és Kisgazdák Országos Szövetségének titkára jöttem Kaposvárra, 1919. február hó elején¹. A proletárruralom keletkezése után mintegy két hétre itt helyben neveztek ki Somogy megye kormányzótanácsi biztosává².

Én az állatvásárlások ügyébe be nem avatkoztam, azokra utasításokat nem adtam, tudomásom volt arról, hogy a demarkációs vonalról

marhaelhajtások történtek, de én azokba be nem folytam, valótlán, hogy én akár Fáber Jánosnak, akár ifj. Deutsch Sándornak e tekintetben parancsokat osztottam ki, mert nekem sok egyéb dolgom volt, ezekbe az ügyekbe beavatkozni időm sem volt. Nekem sem a Lengyel-féle 876 db birka, sem az ennek tulajdonát képező 66 tinó, sem a Hegyessy János tulajdonát képezett 26 db marha, sem a gróf Andrássy Sándortól elhajtott 41 db ökör, sem a Bodánszky Tivadartól elhajtott 642 db juh elhajtásáról és vételéről tudomásom nem volt.

Ami az 1456/1919. számú kérvényhez B. által csatolt és nekem felmutatott „Parancs”-ot illeti, úgy erre nézve azt adom elő, hogy azt éppen azért adtam ki, hogy a 66 db tinót közlelmezésre el ne szállítsák, vagy el ne adják, s azokat a gazdaságnak megóvjam. Ugyanis a dolog emlékezetem szerint úgy történt, hogy Lengyel József és a gazdasági cselédek panaszkodtak, hogy a marháikat elhajtották, minek folytán én érdekeiket megóvándó, a 66 db tinót Diós-pusztára visszahajtottam.

Én egyáltalán nem erőszakoskodtam, az erőszakos intézkedéseknek barátja sohasem voltam, mert a kommunizmust mint ideális eszmét a társadalmi osztályok kölcsönös megértése mellett véltem a valóságban létesíthetőnek.

Kmft

Dohmann
v(izsgáló) bíró
Komlencz Pál
j(egyző)k(öny)v(eze)tő

Latinca

Eredeti, kézírással. Párttörténeti Intézet Archivuma (a továbbiakban: PIA). Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 — B 1456 III.

Az irat fejlécét, minthogy az Latinca emlékét durván sérti, elhagytuk. — 1. Latinca valójában 1919. január közepe táján jött Kaposvárra, mint ahogy azt más alkalommal már tisztáztuk. 2. Latincát nem a diktatúra kikiáltása után két héttel, hanem 1919. június 7-én nevezték ki Somogy megye kormányzótanácsi biztosává. E pontatlanságok Latinca lelki megrendülésében lelik magyarázatukat.

2.

Kaposvár, 1919. szeptember 10.

Latinca vallomása a kaposvári tisztek július elején történt letartóztatása ügyében.

JEGYZÖKÖNYV

Felvétetett 1919. szeptember hó 10-én az állami fogházban Latinca Sándor letartóztatott bementése alapján:

Kötelességem az igazság földerítése szempontjából a tisztek letartóztatása ügyében teljesen világos képet nyújtani és megállapítani, hogy a tisztek letartóztatása nem az én utasításomra történt. Hajdú Gyula dandár pol(itikai) megbízott beszélte el nekem, hogy letartóztatott egy vöröskatonát, akinél a Baross-laktanyában levő tisztekre vonatkozó kompromittáló levelet találtak. Egyben utasított engem, hogy a letartóz-

tatást a Baross-laktanyában levő tisztekre vonatkozólag eszközöljem. Kijelentettem, hogy a Hadügyi Népbiztosság rendelete értelmében letartóztatásokat a Hadügyi Népbiztosság utasítása nélkül nem foganatosíthatok. Erre az itteni Határvédkerületi Parancsnokság pol(itikai) megbízottja, Vörös János, valamint Klepkó N.¹ országos vörösőrség főparancsnokának (!) titkára Buza N., ki katonai ügyekben Kaposvárott tartózkodott, azt kérdezték tőlem, hogy lehet-e beszélgetéseket folytatni a Hughes-féle távírón. Én odáig velük elmentem, bementem velük a távíró helyiségébe, azután rögtön eltávoztam, amit az akkoriban szolgálatban levő hivatalnok igazol. Vörös és Buza ott maradtak, beszéltek Böhm főparancsnokkal, másnap reggel pedig a távirattal a letartóztatást eszközölni akarták. Minthogy láttam, hogy a letartóztatás brutális módon mehet végbe, mivel már a Baross-laktanyából Kégl alezredes úr jelezte, hogy az emberek izgatják a katonákat a tisztek ellen, kértem őket, hogy engedjék meg, hogy én intézzem el most már ezt az ügyet, amit iparkodtam is a legnagyobb körültekintéssel keresztülvinni. Fölhívtam a tiszturekat a vármegyeházára, és ott jelentettem ki a távirat alapján letartóztatásukat. Nekem minden törekvésem az volt, hogy az egész ügy békés elintézését nyerjen, és mikor másnap a tiszturek nagy részét szabadon kezdtük bocsátani, Vörös engem letartóztatással fenyegetett, és úgy Klepkónál, mint Jancsik főparancsnoknál mint az itteni tisztekkel ellenforradalom kezdeményezőjét följelentett. A följelentést az egész intézőbizottság tudja, a Belügyi Népbiztosság pedig vizsgálatot indított ellenem. A vármegyeházán levő ezen ügyek aktáihoz csatolt egyik távirat is igazolja, hogy a följelentést Jancsik és Klepkó olyképpen óhajtották elintézni, hogy a letartóztatásomat azonnal elrendelik, állítólag ez a távirat már Vörös kezében volt. Szükségesnek tartom ezt az illetékes helyen tisztázni, hogy ezzel is igazolni tudjam, hogy a tényleges tiszteknek soha ellensége nem voltam, sőt ellenkezőleg, mindenkor iparkodtam velük a jóviszonyt fenntartani.

A jegyzőkönyv fölolvastatott és jóváhagyólag aláíratott.

Kmft

Lengyel Miklós f(ő)h(adna)gy
mint tanú

Salmen h(adna)gy
jegyzőkönyvvezető

Eredeti, kézírással. PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B 2112. —
¹Helyesen: Klepkó Ede.

3.

Kaposvár, 1919. szeptember 16.

Jegyzőkönyv Latinca Sándor 1919. szeptembre 16-án történt kihallgatásáról.

JEGYZŐKÖNYV

Felvéve a kaposvári államügyész által 1919. szeptember 16-án a különféle bűncselekményekkel terhelt Latinca Sándor és társai ügyében.

Latinca Sándor előadja a következőket: 1886-ban születtem Aradon, apám vasmunkás, jelenleg Pécskán lakik. Én 4 elemi végzettem, utána 2 évig lakatosinas voltam, ezután 2 reál és 2 polgári osztályt végezve felsőkereskedelmi iskolába iratkoztam, letettem az érettségit, utána le-szolgáltam az 1 éves önkéntességet, tisztvizsgát is tettem, ezután rövid ideig Romániában és Törökországban utaztam, majd Németországba mentem, ahol 8 hónapig tartózkodtam, mert el akartam végezni a mittweidai technikumot, amely tervem azonban pénzhány miatt nem sikerült. Ekkor, 1908-ban visszamentem Budapestre, ahol Molnár Béla műszaki és szabadalmi irodájában nyertem alkalmazást. Társadalmi kérdésekkel foglalkozó történelmi, továbbá szocialista könyveket kora ifjúságomtól kezdve olvasgattam. A Molnár-cégtől 1911-ben kiléptem és a „Kisiparosok Lapja”-nak szerkesztője lettem, majd a Fővárosi Sajtóirodában (Sebők Gyula) nyertem mint parlamenti tudósító alkalmazást. Időközben 3 hónapig Párizsban voltam, de szocialista körökkel nem érintkeztem. A Szoc(iál)demokrata Pártnak Budapesten 1910. óta voltam tagja, pártértekezletekre eljártam, de tisztséget nem viseltem. Egészségi okokból 1912-ben kiléptem a sajtóirodából, és visszamentem a Molnár-féle műszaki irodába, melynek vezetője lettem. A háború kitörésekor mint kadett-őrmeister vonultam be a 33. gyalogezredhez, honnét a 85. gy(alog)ezredhez tettek át. Voltam a harctéren több mint 2 évig, megkaptam a nagy- és kisézüstöt, a bronzérmét, mindkét szimun laudist, a koronás érdemkeresztet, a Károly-csapatkeresztet, s többször írásbeli dicséretben részesültem. Mint főhadnagy szereltem le tavaly novemberben, mivel műszaki irodámban munkahiány miatt újból alkalmazást nem nyerhettem, a S(z)oc(iál)demokrata Párt kebelében működő földmunkás és kisgazda szövetségénél kértem és kaptam alkalmazást. Ez évi február közepén a központ Kaposvárra küldött a földmunkásokhoz titkárnak. megszerveztem itt a földmunkások, uradalmi cselédek és kisgazdák szakszervezetét. E célból néhányszor vidéken is voltam, rendszerint azonban egyes párttagok mentek ki vidékre, így pl. Orbán István, Gyura János. Nyilvános gyűlésen március 10. előtt csak egyszer beszéltem. Március 10-én reggel a munkásság a Munkásotthonban egy gyűlésen elhatározta, hogy elfoglalja a megyeházát és direktóriumot tesz a megye élére. Ennek oka az volt, hogy a kormány Neubauer ügyvédet nevezte ki főispánná. Az itteni S(z)oc(iál)demokrata Párt azonban inkább azt akarta, hogy egyelőre Széchényi Aladár maradjon. Ezeket az ügyeket Kovács Miksa ismeri jobban, mert ő tárgyalt e kérdésekben, azt, hogy a direktórium eszméje ki által keletkezett, nem tudom, de azt hiszem, hogy Székesfehérváron már ekkor volt direktórium, valószínűleg ez a példa hatott. A megyeházára a tömeggel én is elmentem, de Tallián főjegyző szobájába már nem fértem be, utóbb a nagyterembe pedig nem mentem fel. A direktóriumnak én is tagja lettem, de az ügyekre kevés befolyást gyakoroltam, Tóth Lajos intézte túlnyomó befolyással az ügyeket. A fontosabb ügyeket a direktórium az intézőbizottsággal beszélte meg, mely azt meg is követelte. Ez a direktórium csak átmenet akart lenni addig, amíg a kormány olyan főispánt nevez ki, aki a munkásság bizalmát bírja. Időközben azonban létrejött a prol(etár)diktatúra, mely bennünket Kaposváron váratlanul ért.

Én akkor éppen Pesten voltam. Mire visszajöttem, itt a hivatalok már be voltak töltve, így nekem ebben részem nincs. A direktórium tehát tovább is fenn maradt az addigi irányban, ti. Tóth dominált, én a földmunkások ügyét intéztem. A Budapestről jött rendeleteket az intézőbizottság elé vittük, ott megbeszéltük, azután végrehajtottuk, de számos rendeletet félretettünk. Május vége felé kormányzótanácsi biztos lettem, ma sem tudom miért esett rám a választás. Ez az itteni pártvezetőség tudtán kívül történt, mert engem, mint nem rég jöttet az itteni vezetőség nem szívesen látott. Mint kormányzótanácsi biztos is a fontos ügyeket mindig az intézőbizottság elé terjesztettem, a rendeleteket azonban ezután már én adtam ki. Sok rendeletet azonban nem hajtottam végre, így pl. az egyházi vagyon likvidálásáról szólót, továbbá megtagadtam az ékszeres és aranyneműek Budapestre szállítását, megengedtem a rendelet ellenére, hogy a keresztek az iskolában maradjanak. Ily dolgok miatt állandó súrlódásom volt a népbiztosságokkal, melyek éppen ezért számos pol(itikai) megbízottat küldtek ide, ugyanezért küldték ide a különféle karhatalmi csapatokat, így a Fabik-csoportot. Vörös Jánost, ki mint teljhatalmú megbízott jött ide, s egy ízben engem le is akart tartóztatni s Zónikkal együtt bennünket agyonlövással fenyegetett. A Vörösőrség Főparancsnokságánál, a Belügyi Népbiztosságnál mint ellenforradalmár voltam feljelentve. Én kíméletesen és megértéssel kezeltem a prol(etár)-diktatúrát, idealista szemmel néztem a dolgokat, de mikor láttam, hogy fent a kegyetlenséggel azonosítják a prol(etár)diktatúrát, június végén állásomról lemondtam, ezt a népbiztosság, mely bizalmatlan volt irántam, el is fogadta, de állásomtól mégsem mentettek fel, pedig már utódomra nézve is megtörtént Kovács Miksa személyében a megállapodás. Az itteni polgárság több száz aláírással kérte a népbiztosságot, hogy engem állásomban hagyjon meg, s így engem, bár sürgettem, nem mentettek fel.

Én semmiféle rekvirálási rendeletet nem adtam ki, hanem a Földművelésügyi Népbiztosság teljhatalmú megbízottat küldött ide, s az adta ki a rendeletet a járási pol(itikai) megbízottaknak.

A termelőszövetkezetek intézményének híve nem vagyok, ezeket Somogy megyében Hamburger Jenő, Farkas Adolf és Hevesi Ákos, kik Pestről jöttek, létesítették, s nem is voltam itthon, mikor ez történt. Farkast, ki első teljhatalmú vezetője volt a szövetkezeteknek, erőszakosságai és túlzásai miatt elmozdítottuk.

A kastélyok leltározásába, a műkincsek elhozatalába be nem folytam, semmit át nem vettem.

Felolvasva aláíratott.

Kmft

Felvette
Dr. Révy
államügyész

Latinca

Kézzel írott eredeti. PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B 2112. V.

Budapest, 1921. január 24.

A kaposvári katonai körletparancsnok ügyészének végzése Latinca Sándor és társainak „eltűnése” ügyében.

Másolat az 53278/13 12 — 1920. H. M. számhoz. M. kir. kaposvári katonai körletparancsnok ügyésze. Ü 94/19. szám. M. kir. kaposvári h(ad)-osztálybíróságnak. Kaposvár, 1920. okt. 15.

M. kir. kaposvári körletparancsnok, mint illetékes parancsnok, Latinca Sándor és társai eltűnése tárgyában lefolytatott bírói nyomozatból kifolyólag a következőképpen határozott: Páncél Miklós, Páncél Lóránd és Bakó László főhadnagyk, Polgár Elek és Jamrich János hadnagyk ellen, kik azzal gyanúsítottak, hogy Latinca Sándor, Tóth Lajos, Lewin Samu, Szalma István és Farkas János kommunistákat kivégezték, az ez ügyben lefolytatott bírói nyomozás megszüntetését a kbpts 239. § 3. pontja értelmében — mert a további eljárástól bizonyítékok hiánya miatt eredmény nem várható — elrendelte. Erről a kbpts 240. §-a értelmében a m. kir. kaposvári hadosztálybíróság értesítettik. Megokolás: A lefolytatott bírói nyomozat során a következő körülmények állapítottak meg: Kovács Antal alezredes Somogy vármegyei katonai parancsnokhoz saját bevallása szerint 1919 szeptember havában sokan jártak polgári egyének és küldöttségek, akik a kaposvári kir. ügyész fogházában elhelyezett kommunisták kiadását kérték azon célból, hogy azokkal népitélet alakjában végezhesse. Ugyanazon időben a polgári lakosság két ízben is betört az ügyészség fogházába, ahol a foglyokat bántalmazták. Kovács Antal alezredes, hogy ezen visszaéléseknek elejét vegye, úgy határozott, hogy a kaposvári kir. ügyészség fogházában letartóztatott Latinca Sándor, Tóth Lajos, Lewin Samu, Szalma István és Farkas János kommunistákat a kir. ügyészség fogházából Siófokra a térparancsnoksághoz szállíttatja és ezért érintkezésbe lépett Freiszberger Gyula százados siófoki térparancsnokkal, hogy a nevezett kommunistákat biztos őrizetbe vegye át. Ugyanekkor megkereste Kovács alezredes a kaposvári kir. ügyészt, hogy a nevezetteket kihallgatás céljából adja át egy tiszti járőrnek, amire a kir. ügyész a kommunisták kiadását engedélyezte. 1919. szeptember 16-án Kovács alezredes utasítására Páncél Lóránd, Páncél Miklós, Bakó László főhadnagyk, Jamrich János és Polgár Elek hadnagykokból alakított járőr nevezett kommunistákat kir. ügyészség fogházából átvette, hogy azokat a megállapodás szerint Siófokra kísérje. A járőr két kocsit vett igénybe: az első kocsin két kommunista volt Páncél Lóránd főhadnagy és Jamrich János hadnagy őrizetében, a második kocsin három kommunista volt elhelyezve Páncél Miklós, Bakó László főhadnagyk és Polgár Elek hadnagy kíséretében. A kocsik Toponár felé vették útjukat, Magyaratád és Igal között egy 100—130 főből álló csoporttal — valószínűleg leszerelt katonák és vásárosok — találkoztak. Ezek megkérték a kocsin haladókat, hogy batyuikat a kocsira rakhassák; később felismerték az Igal községből való Farkas János kommunistát. Erre feldühödtek és kérték a kommunisták kiadását. Amikor a tisztek ellenkeztek, a tömeg meg-

támadta a kocsikat, elvonszolták a kommunistákat és azokkal eltűnt(ek). A kísérő tisztek védekezése hiábavalónak bizonyult, amiért ezek visszafordultak és az esetről azonnal jelentést tettek. E megállapítások Kovács alezredes és a kísérő tisztek egybehangzó előadására alapulnak. Az igali járás főszolgabírója az eltűnt kommunisták nyomozásából kifolyólag megállapítja, hogy Igal községben és környékén Farkas János politikai megbízott ellen oly nagy volt az elkeseredés, hogy nevezettet még a diktatúra idején is láb alól el akarták tenni. A kommunizmus bukása után pedig életre-halálra keresték és népítélet formájában akartak végezni vele. Talaly szeptember közepén tényleg érkeztek Igalba és környékére leszerelt katonák s így valószínű, hogy ezek a tiszti járőr által kísért kommunistákat elhurcolták. A kommunisták holléte iránt bevezetett nyomozat eredménytelen maradt. Sem Igal község és környékén, sem pedig a kommunisták hátramaradottaitól említett Nádasdi-erdőben nem voltak hulláik feltalálhatók. Az a gyanú, mintha a kommunistákat a kísérő tisztek tették volna el láb alól, beigazolást semmiképpen sem nyert. Sokkal több valószínűség szól amellett, hogy a kommunistákat ismeretlen tettesek, oly módon, amint azt a kísérő tisztek egyhangúan vallották, elrabolták és népítélet alakjában végeztek velük. Ezt a feltevést támogatja az igali főszolgabíró ily értelmű és fent említett értesítése. Minthogy a további eljárástól a fent nevezett járőr tisztjei ellen bizonyítékok hiánya miatt eredmény nem várható, a bírói nyomozatot a hivatkozott szakasz értelmében meg kellett szüntetni.

Budapest, 1921. január 24.

A másolat hitelül

Katona János

s(egéd)h(ivatal) igazgató

Gépellt másolat a M. Kir. Honvédelmi Minisztérium Általános Kiadó Hivatala körbelyegzőjével. Hadtörténelmi Levéltár H. M. 1920. 13. osztály VIII. kútfő 2. tétel 130 157.

Az irat előadását és annak lényegi állításait eddigi tudomásunk és források gondos tanulmányozása alapján merőben hamisaknak kell minősítenünk. Vö. a kaposvári államügyész 1920. március 9-én kelt, s a Győri Főügyészséghez intézett bizalmas jelentésével. Kisebb kihagyásokkal közli ezt Andrassy Antal Latinca Sándor elfogatása és mártírhalála (1919. augusztus 6.—szept. 17.) c. dolgozata függelékében. (Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 52—54. l.) A bűnösök 1945 után népbíróság előtt feleltek tetteikért, részletesen tájékoztat erről Andrassy Antal idézett munkájában. — A fent közölt iratot dr. Böhm Jakab, a Hadtörténelmi Levéltár tudományos munkatársa bocsátotta lekötő szívélyességgel rendelkezésemre, amiért ezúton is köszönetet mondok.

J E G Y Z E T E K

- [1] Simon László visszaemlékezése. MSZMP Somogy megyei Bizottságának Archívuma. A Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulójára beküldött emlékezések. Idézi Andrassy Antal Latinca Sándor elfogatása és mártírhalála c. munkájában (Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 38. l.) — Simon László közlése szerint Szalma István Latincáékkal érkezett, Győrffy szerint viszont Latincával egyedül ő utazott. Hitelesebbnek Győrffy Antal közlését fogadjuk el.
- [2] Uo.
- [3] Győrffy Antal: Életrajz. Somogyi tizenkilencesek. Kaposvár, 1959. 26. l.
- [4] Simon László visszaemlékezése. MSZMP Somogy megyei Bizottságának Archí-

- vuma. A Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulójára beküldött emlékezések. Idézi Andrassy Antal i. m. Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 38. l.
- [5] Györfly Antal i. m. Somogyi tizenkilenceselek. Kaposvár, 1959. 26. l.
- [6] A Kaposvári Népbíróság iratai 234/1946. Párttörténeti Intézet Archivuma (a továbbiakban: PIA) Latinca személyi gyűjtemény.
- [7] Ne üljenek föl az alaptalan híreszteléseknek, Somogyi Hírlap, 1919. augusztus 8.
- [8] Uo.
- [9] Somogy Megye Levéltára (a továbbiakban: SML). A Kaposvári Törvényszék Megyei Börtönének fogolytörzskönyve 419/1919. sz.
- [10] Uo. 421/1919.
- [11] SML Somogy megye főispánjának iratai (a továbbiakban: SMFI) 2595 1919.
- [12] Uo.
- [13] SML Somogy megye alispánjának iratai (a továbbiakban: SMAI) 16741/1919.
- [14] Az egész országban rend van, Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 11.
- [15] SML. A Kaposvári Törvényszék Megyei Börtönének fogolytörzskönyve 422/1919. sz.
- [16] SML SMAI 16474/1919.
- [17] Kaposvár város közönségéhez!, Somogyi Hírlap, 1919. augusztus 8.
- [18] SML SMAI 16762/1919.
- [19] SML SMAI 16741/1919.
- [20] A birtokosok visszakapták földjeiket, Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 12.
- [21] SML SMAI 16797 1919.
- [22] SML SMFI 2591 1919.
- [23] A volt szocializált üzemek tulajdonosai figyelmébe, Somogyi Hírlap, 1919. augusztus 10.
- [24] SML. Kerületi Termelési Bizottságot Felszámoló Bizottság iratai. Iktatatlan.
- [25] SML SMFI 2587 1919.
- [26] SML SMAI 16879/1919., továbbá: OL BM elnöki iratok 5708/1919.
- [27] SML SMFI 2587/1919.
- [28] SML SMAI 16879 1919.
- [29] OL BM elnöki iratok 5708/1919.
- [30] Uo. Érdekes a miniszterelnök e tárgyban kelt levelét idéznünk:
Kedves Barátom!
Somogyi körök többszörösen kérelmezték nálam Svastics első fősztolgabíró kinevezését Somogy vármegye kormánybiztosává. Ez a kérelem annál inkább is teljesíthető volna, mert se a régi főispán, se az alispán hivatalába vissza nem tér.
A megye nyugalma és a közrend konszolidációjára Svastics sürgős kinevezése — ki egyébként már működik is — igen jó hatással lenne.
Kérem szíves döntéset.
1919. VIII. 17-én.
- Vagyok tisztelő híved:
Friedrich
miniszterelnök
- [31] Ld. erre: OL BM elnöki iratok 5708/1919. sz. alatt olvasható iratokat.
- [32] OL BM elnöki iratok 5864/1919.
- [33] SML. A kaposvári járás fősztolgabírájának iratai 5055/1919.
- [34] SML SMAI 16796 1919.
- [35] SML SMAI 16802/1919.
- [36] SML SMAI 16839/1919.
- [37] Andrassy Antal i. m. Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 38. l.
- [38] A Kaposvári Népbíróság iratai 234/1946. PIA Latinca Személyi Gyűjtemény.
- [39] OL BM elnöki iratok 5708/1919.
- [40] Uo.
- [41] SML. A Kaposvári Törvényszék Megyei Börtönének fogolytörzskönyve 556/1919. sz.
- [42] PIA. Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B. 1456. II.
- [43] A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből. Szerk. és bev. tanulmánnyal ellátta: Szabó Ágnes és Pamlényi Ervin, Budapest, 1963. 124—125. l.

- [44] Andrassy Antal i. m. Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 41. l.
- [45] PIA. Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B. 2112. III.
- [46] P. L.: Somogy, Bécsi Magyar Ujság, 1920. május 16.
- [47] Györffy Antal i. m. Somogyi tizenkilenceselek, Kaposvár, 1959. 26. l.
- [48] Andrassy Antal i. m. Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 42. l.
- [49] PIA. Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B. 1456. II.
- [50] A határban a halál kaszál. Bp. 1963. 24—25. l.
- [51] P. L.: Somogy, Bécsi Magyar Ujság, 1920. május 16.
- [52] A határban a halál kaszál, Bp. 1963. 25. l.
- [53] Jegyzőkönyv Latinca Sándor 1919. augusztus 30-án történt kihallgatásáról. PIA. Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B. 1456. III.
- [54] Kávassy Sándor: Latinca Sándor válogatott írásai. Kaposvár, 1969. 67. l.
- [55] Uo. 68. l.
- [56] Jegyzőkönyv Latinca Sándor 1919. szeptember 10-én történt kihallgatásáról.
- [57] SML SMFI 2886/1919.
- [58] PIA. Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B. 2112. V.; SML SMFI 2886/1919.
- [59] SML SMFI 2566/1919.
- [60] Jegyzőkönyv Latinca Sándor 1919. szeptember 1-én történt kihallgatásáról. PIA. Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919. — B. 2112. V.
- [61] P. L.: Somogy, Bécsi Magyar Ujság, 1920. május 16.
- [62] Uo.
- [63] A határban a halál kaszál. Bp., 1963. 125—131. — Nem tanulság nélkül való, ha Prónay naplójának kiegészítésére idézzük a megfelelő részt Bóné csurgói főszolgabíró 1919. október 20-án kelt jelentéséből, akit Prónay „gyenge kezű, öreg, szenilis ember”-ként jellemez, aki szerinte „mindenkinék meg akart bocsátani, és mindenkit szabadlábbon hagyott”: „Szeptember 1-én a Prónay-szárad egy különítménye jelent meg a járásbíró vizsgáló bírójánál, akitől dr. Dohány Jenő volt közigazgatási megbízott, Adám János forradalmi törvényszék(i) elnök és Farkas János párttitkár kiadását kérte, amit azonban a vizsgálóbíró megtagadott, de ennek dacára a különítmény vezetője ezeket a fogházból ki-vitette, megkötözve teherautón Iharosberénybe szállította, ahol — szerintök — népitélet áldozatai lettek, vagyis a volt községháza előtt az utcán egy szeder-fára felakasztattak és az iharosberényi temető külső árkában eltemették. A főgimnázium internátusából éjjel Sugár Armin, Reményi Béla, Mód János és Kolos detektív szökést kíséreltek meg, de Sugár Ármint és Reményi Bélát az óvárosban agyonlőtték. Kolos detektívet később elfogták és bekísérték. Mód János még máig is szökésben van. Egy este kihallgatás alkalmával Kovács Jenő volt természetföldrajzi politikai megbízott a kihallgatást végző egyik főhadnagyot átnyalábolta és az internátus emeletén levő iroda ablakán ki akarta dobni, amikor is egy jelenlevő katonatiszt lelőtte. Ugyanezen az éjjel Szabó Lipót, dr. Kaszter Jakab és Molnár MÁV fűtőházi főnök internáltak állítólag szökést kíséreltek meg, az utánuk menő katonák az Iharosberény felé vezető úton a vasúti nagy híd táján agyonlőtték. A többi internált Kaposvárra beszállítottatott.” A csurgói járás főszolgabírájának iratai 3578/1919.
- [64] SML SMAI 17727/1919.
- [65] P. L.: Somogy, Bécsi Magyar Ujság, 1920. május 16.
- [66] Mi történt a ropolyi erdőben? Felmentés után — agyonverés, Hír, 1919. szeptember 28. Ld. az ellenforradalmi Új-Somogy erre adott válaszát: A „jól értesült” pécsi Hír, Új-Somogy, 1919. október 9.
- [67] Kaposvári Népbíró iratai 234/1919. PIA. Latinca személyi gyűjtemény.
- [68] Dr. Révy László kaposvári államügyész bizalmas jelentése a Győri Főügyészséghez. Közli Andrassy Antal i. m. Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 52—54. l.
- [69] P. L.: Somogy, Bécsi Magyar Ujság, 1920. május 16.
- [70] A gyilkosság epilógusát, az ügyben folytatott nyomozásokat, valamint az 1946-ban történt igazságszolgáltatást ismerteti Andrassy Antal i. m. Somogyi Szemle, 1967. 1. sz. 47—50. l.
- [71] Somogy vármegye kormánybiztosa rendelettel szabályozta a mezőgazdasági munkások járandóságait. Új-Somogy, 1919. szeptember 16.